

Stručni rad

UDK: 821.163.44.09Nenezić O.

Sofija KALEZIĆ

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

pgstudio@t-com.me

O ROMANU OBRADA NENEZIĆA *DESET ZA JEDNOG*

Nije jednostavno predstaviti autora Obrada Nenezića i odrediti širinu stvaralačkih interesovanja i raznolikost intelektualnih diskursa koji dominiraju u njegovim djelima. Nenezić je rođen 1971. godine u Bijeloj. Studije dramaturgije završio je na Akademiji umetnosti u Beogradu, u klasi profesora Siniše Kovačevića. Doktorand je na Fakultetu dramskih umetnosti u istom gradu, na smjeru Teorija dramskih umetnosti, kulture i medija.

Njegov pozorišni rad prepoznat je kroz djela koja su ostavila dubok trag na crnogorskoj sceni, među kojima se izdvajaju tragedija u stihu *Sveti i prokleti* (Barski ljetopis i Kulturni centar Bar) inspirisana legendom o Vladimiru i Kosari, drame *Jelena Savojska*, *Proljećnja žetva*, *Nobelovci*, *Neženje*, *Palastura*, drama u stihu *Gorska drama* (Purgatorije i Centar za kulturu Tivat), kao i predstave „Ždera iz kontejnera“ i „Persone non grate“ (Nikšičko pozorište). Autor je i drama *Ja, Nikola I, Nobelovci* i *Taštinarije*, koje su izvođene u produkcijama značajnih festivala i pozorišta.

U oblasti filma dao je doprinos kao scenarista dugometražnih ostvarenja „Balkanska braća“ i „As pik“, pri čemu je potonji bio prvi crnogorski kandidat za nagradu Oskar. Takođe je autor više kratkih igranih filmova – „Sonja“, „Pajac“, „Moba“, „Polaznici“ i „Do đavola“ – u kojima se ističe njegov prepoznatljiv stil i snažan autorski izraz.

Na televiziji se afirmisao scenarijem za satiričnu seriju „Dođi juče“, dok je za projekat „Šetači po mjesecu“ nagrađen na konkursu Televizije Crne Gore. Istovremeno je aktivan i na književnoj sceni kao autor romana *Ljetopisje zaboravljenog grada*, *Osmijeh za Mariju Mihailovič*, inspirisanog likom narodnog heroja Ljuba Čupića, kao i *Šetači po mjesecu – crna hronika jedne mladosti*.

Njegovo pjesničko stvaralaštvo, od ranih zbirki *Nesanica* i *Pisma gospođici M*, do kasnijih knjiga *Poezija* i *Centar mog svijeta*, svjedoči o kontinuitetu i dosljednosti u umjetničkom izrazu. Njegove pjesme i drame prevedene su na više jezika, uvrštene u brojne antologije, prepoznate i van regiona. Za knjigu *Drame* 2006. godine dobio je nagradu „Zaloga“.

Pored umjetničkog rada, bavi se i naučnim istraživanjima, objavljujući radove u stručnim časopisima i zbornicima u zemlji i inostranstvu, čime povezuje teoriju i praksu romaneskne i dramske umjetnosti. Živi i radi kao slobodni umjetnik u Podgorici i Nikšiću.

Roman *Deset za jednog* predstavlja slojevito i estetski kompleksno djelo koje se može čitati istovremeno kao priča o ličnom gubitku, identitet-skoj potrazi i društvenoj marginalizaciji. Autor gradi narativ kroz perspektivu glavnog junaka Davida, čija ispovijest otvara prostor za duboku psihološku analizu, ali i za širu društvenu refleksiju savremenog svijeta.

David je lik koji stoji na razmeđu dva identiteta – crnogorskog i engleskog. Odrastao i formiran u Engleskoj, ali sa snažnim osjećajem nedovoljno istraženog porijekla, on se nalazi u trajnom stanju unutrašnje podvojenosti. Njegova potreba da razumije sopstvene korijene pokreće radnju romana i do-vodi ga na Crnogorsko primorje, gdje započinje proces suočavanja s prošlo-šću, ali i sa sobom. Taj put nije linearan niti romantičan – on je fragmentaran, sirov i često bolan.

Jedan od ključnih događaja koji oblikuje Davidovu ličnost jeste smrt njegove majke, s kojom je živio u Engleskoj, a koja umire od posljedica ko-vida 19. Ovaj gubitak nije samo emotivni udarac, već i simbol prekida jedine stabilne veze koju je imao. Majčina smrt dodatno produbljuje njegov osjećaj izolacije i gubitka pripadnosti, čineći ga još ranjivijim u susretu sa svijetom.

Roman se odlikuje specifičnom dramaturškom tehnikom „kadiranja“. Likovi se uvode naglo, bez klasične predistorije, kao da stupaju na pozornicu. Ovaj postupak podsjeća na pozorišnu strukturu, gdje se identiteti ne objašnja-vaju unaprijed, već se otkrivaju kroz dijalog, gestove i situaciju. Takav pristup dodatno naglašava fragmentarnost svijeta u kojem se David kreće, ali i njego-vu dezorijentisanost.

Posebno značajan lik jeste Zoja, djevojka koja se predstavlja kao „Kuč-ka“. Njena samopercepcija već u startu nosi elemente samouništenja i druš-tvene stigmatizacije. Kao narkomanka, Zoja predstavlja marginalizovani sloj društva, ali i ogledalo Davidove izgubljenosti. Njihov odnos nije klasična lju-bavna priča, već susret dvoje oštećenih ljudi koji u drugome prepoznaju sop-stvenu prazninu. Njena smrt, opisana kroz prizor na bolničkim nosilima, jedan je od najupečatljivijih i najpotresnijih prizora u romanu. Prikazan je ogoljeno, naturalistički i lišen je patetike, čime autor dodatno pojačava osjećaj besmisla i prolaznosti.

Na Crnogorskom primorju David upoznaje niz upečatljivih likova, među kojima se izdvajaju Brancin i kuvarica s kukom umjesto ruke. Ova ku-varica, čija je ruka odsječena zbog varanja na kartama, nosi snažnu simboliku brutalnosti i moralne osude unutar zatvorenih zajednica. Ona nije samo spo-

redni lik, već oličenje svijeta u kojem pravila nijesu uvijek pravedna, ali su neumoljiva. Brancin, s druge strane, doprinosi atmosferi lokalnog koloriteta i dodatno produbljuje osjećaj da je David u prostoru koji mu je istovremeno blizak i stran.

Naslov *Deset za jednog* može se tumačiti na više nivoa. Na površini, on sugerise neravnopravan odnos snaga – pojedinca naspram većine. Međutim, u dubljem smislu, „deset“ predstavlja sve pritiske koji djeluju na Davida: društvo, prošlost, gubitak, identitet, moralne dileme. Njegova borba nije samo spoljašnja, već prije svega unutrašnja. Budući da se važan dio romaneskne radnje odnosi na period Drugog svjetskog rata i Crne Gore obuhvaćene fašističkom okupacijom, autor reminiscentno prikazuje da su za jednog ubijenog njemačkog vojnika fašisti strijeljali deset Crnogoraca, a ukoliko je u pitanju bio oficir – ta cifra je bila mnogo veća.

Deset za jednog je roman koji kroz sudbinu glavnog junaka uspijeva da prikaže kompleksnost savremenog života, posebno iskustvo otuđenja i životnu dramu apsurdna. Kroz galeriju upečatljivih i često istraumatizovanih likova koji su trajno obilježeni, kao i kroz specifičnu narativnu i stilsku strukturu, autor gradi djelo koje ostavlja snažan emotivni i intelektualni pečat. Davidova priča nije samo njegova lična ispovijest, već univerzalna priča o čovjeku koji pokušava da pronađe svoje mjesto u svijetu koji mu to mjesto uporno uskraćuje.

„Slika crnogorskog kamenitog uma pokazuje se na plastičan i realističan način, kroz romantizovane priče o pojedincima i njihovom stradanju“, Goran Radojičić ističe kritički sud o ovom romanu. „David, Sonja, Rita, sudija Popović, Kaćanski, Uzeir, grof Čano su samo djelovi mozaika koji je oformljen pažljivo, s mjerom i sa sviješću o neophodnosti različitih slika i perspektiva. Iako je pripovjedač na momente pristrasan, ne može mu se spočitati crno-bijeli pristup u karakterizaciji likova, prije svega što su likovi dovedeni u istu ravan – svako svoju ličnu bol ili frustraciju emituje velikom silinom, tako da se stvara jedno užareno polje tenzičnosti koja prijete da uruši sve što oko nje postoji.“¹ Važni likovi u ovom romanu su načelnik Kaćanski, s vjerom u vladu u egzilu i Radoš Popović, federalista koji je priželjkivao povratak suverene monarhije Crne Gore, s Petrovićima na čelu.

Koristeći asocijacije na književna djela koja se bave problemom ili iskustvima velikih pandemija poput Kamijevog romana *Kuga*, autor na suggestivan način slika povlačenje socijalnih grupa u tamu i neizvjesnost koju nameće izolacija. Prekidajući rad na drami u pozorišnoj predstavi, junak se okreće pisanju romana, koristeći iskustva scenske umjetnosti u kompoziciji i kadriranju, prikazujući ljudsku otuđenost i strah od smrti.

¹ Mr Goran Radojičić: *Mozaik uspomena i stradanja*, na: <https://obradnenezic.com/portfolio/deset-za-jednog/>

Poput mitskog Edipa, tragajući za identitetom, David u zagonetnim okolnostima dolazi do surove istine o poražavajućoj incestuoznoj relaciji između sopstvenih roditelja. Dati odnos mogao je da donese samo kaos rata i mračne sile tog besmisla. Oko glavnog junaka koncentrisane su potrage i otkrića i u vezi s drugim sudbinama romanesknih učesnika i njegovom čuđenju nikad kraja. Jedan od junaka je i brod „Rita“ na kojem se odigravaju sudbinski događaji koji se pleću u ovom ostvarenju.

David otkriva drugu stranu istine i poput kamenčića u mozaiku dograđuje sliku crnogorskog rasula, tragike i heroizma kroz žrtvovanje trinaestojulskih boraca i njihove pobjede nad fašizmom. U predmetnom sloju romana tretiran je parobrod „Rita“, ukotvljen na obali Bara, u čijoj utrobi cvjeta kriminal, prostitucija, kocka i korupcija. Posebnu vrijednost ovog romana predstavljaju pouzdana analiza događaja i rašomonskih kolopleta sudbina junaka, koje često poprimaju simboličku dimenziju. S druge strane, autor snažno percipira vrijeme društvene stvarnosti postmoderne Evrope putem duhovitih dijaloga i inventivnih osvjetljavanja situacija. On poklanja pažnju poetičkim premisama vezanim za interferiranje žanrova i teorijsku problematiku postmodernog dramskog teksta kroz kratke i efektne definicije, opaske, dijaloge, poređenja, a često i duhovite bravure.

Sve detalje u ovom romanu, iako ih je teško nabrojati, autor funkcionalizuje čehovljevsom paradigmom o sveopštoj dramskoj funkcionalnosti („Onaj koji prima, a ne isijava svjetlost pretvara se u tamu – ali ne u zagrobnju, nego u duševnu“, „Pozitivci – Mojsije, Isus i Muhmed samo su bankomat koje je izmislio čovjek da uljudi nečovještvo“, „Kad će nas prilagoditi novonastaloj situaciji, ne sluteći da utamničeni kličemo novom robovlasniku?“, „Intelektualizam je pošast u umjetnosti, kao i umjetnost u intelektualizmu – to su potpuno dva različita jezika“, „Naša vlada se zalaže za totalnu zaraženost kako bi se uspostavio kolektivni imunološki sistem koji državu neće koštati nijedne funte, ali hoće skoro pola miliona žrtava moje dobi“, „Majka je gorgela u meni kao neka prigušena svjetlost svijeeće, koja je širila toplinu“, „Balkanci su jednako brzo spremni da poginu jedni za druge, kao i da poginu jedni od drugih“, „Uprkos znatiželji, negdje duboko u sebi sam se pribojavao da mi prošlost ne pukne kao čir i dovede me do gangrene ili prosvjećenja“, „Hvalili su istok, a bježali na zapad po koru hljeba“, „U porodičnim odnosima sve stilske figure gube moć“, „Mijenjaju uniforme i nazive, ali cilj je isti – stvarati novog čovjeka kojim je lako vladati, a sve pod krinkom zabrinutosti za čisto čovječanstvo i natčovjeka“, „Ljude spajaju okolnosti, a na kraju ih razdvajaju stavovi, kao neželjena kopilad što razdvajaju ljubavnike i porodice“, „Identitet je pripadnost, otisak prsta, gôd na milenijumskom panju ljudskog roda“, „Rat mijenja drvo i kamen, a kamoli čovjeka“, „Shvatio sam da su neki ljudi i

neke familije preko noći postale bogatije, ne radi nasljeđa, već zbog snalažljivosti i bliskosti sa vladajućim političkim i crkvenim strukturama“).²

Jezik romana igra ključnu ulogu u njegovoj umjetničkoj vrijednosti. Naracija u prvom licu donosi autentičnost i neposrednost, ali i veliku stilsku raznolikost. Davidov govor oscilira između sirovog, brutalnog, često uličnog slenga i iznenađujuće lirskih, gotovo poetskih pasaža. Ova kontrastnost u jeziku odražava i njegov unutrašnji svijet – rastrzan između grubosti realnosti i potrebe za emotivnim smislom.

U estetskom smislu, roman se može locirati između modernizma i postmodernizma. Fragmentarna struktura, odsustvo linearne radnje, kao i mijesanje tzv. visokog i niskog stila, ukazuju na postmoderni autorski senzibilitet. Istovremeno, snažan fokus ka unutrašnjem životu junaka i egzistencijalna pitanja približavaju ga modernističkoj tradiciji.

² Navedeni citati preuzeti su iz romana Obrada Nenezića: *Deset za jednog*, Alarm Art, Nikšić, 2020.